

**DIE PASTOR PASTORUM IN DIE
PASTORALE VERSORING
VAN DIE PREDIKANT¹**

*Dr FT Cooke,
Emeritus predikant, NG Kerk,
Potchefstroom*

ABSTRACT

***THE USE OF THE PASTOR PASTORUM IN THE
PASTORAL CARE OF MINISTERS OF THE
DUTCH REFORMED CHURCH***

As a result of a defective system of pastoral care for the ministers' corps of the Dutch Reformed Church (DRC) by the denomination, ministers are often left to their own resources and consequently experience isolation. Because of developments in society and the church, they exist and function more and more on the periphery of the lives of people and of society. With some ministers, this results in an alienation from their vocation and uncertainty about how this vocation should be realised in specific circumstances and contexts.

From this, the following research hypothesis was formulated:

When the DRC appoints pastors pastorum as an essential component of a comprehensive and holistic approach to the pastoral care of the minister, ministers will fulfil their vocation with renewed self-confidence, improved competence and greater authority.

The DRC functions according to the presbyterial synodical system of church government. Weaknesses in the system have a negative effect especially on pastors who have attained an exceptionally important position in the system. The system of corporate episcopos is inadequate in current circumstances.

---

¹ Die artikel spruit voort uit 'n DD-verhandeling oor die onderwerp wat voltooi is onder promotorskap van prof Malan Nel by die Universiteit van Pretoria.

It is essential to supplement the system of corporative episcopate with a system of personal episcopate.

The term "pastor" is preferred to that of "minister" or "reverend". The profile of the pastor is described in terms of the triangle: person, office and profession. The vocation of the pastor is considered to be fundamental to this triangle.

The pastoral care of pastors comprises the totality of activities provided by the entire church in order to, by means of a personal episcopate (thus officially), communicate the gospel to the pastor in all facets of his humanity and, by utilising all possible aids, to enable the pastor to fulfill his vocation with renewed self-confidence, authority and competence.

The ministry of the pastor pastorum should be founded upon the metaphor of the Shepherd.

1 INLEIDING

Die ervaring om predikant in 'n plattelandse gemeente te wees en gesprekke met ander predikante het oor 'n hele aantal jare die nood van die predikantekorps in die kerk onder my aandag gebring tot op die punt dat ek dit as 'n roeping beskou om betrokke te wees by daardie nood en om 'n bydrae lewer sodat predikante nie net in die bediening oorleef nie, maar ook 'n vreugdevolle uitleef van hulle roeping sal beleef.

Navorsing het baie gou duidelik laat word dat die predikantekorps inderdaad 'n krisis beleef. Hierdie krisis ontstaan deurdat die predikant enersyds 'n baie belangrike persoon is, andersyds is die predikant 'n persoon wat doelbewus op die agtergrond moet wees: "Een dominee word geroepen om het hoge Woord te vertolken, maar beseft ook self niet meer te zijn dan een mensje uit het stof verresen. Dat maakt dit werk tot een waagstuk." (Heitink 2002:14).

Hierdie situasie van *aan die een kant baie belangrik te wees en aan die ander kant doelbewus op die agtergrond te verdwyn*, skep in sigself spanning. Dit moet as 'n gegewe aanvaar word dat die predikant altyd in spanning sal verkeer in die uitleef van sy roeping. Daarby is die amp van predikant een wat in die geskiedenis gewortel is en daarom een wat by talle historiese en kulturele omstandighede

moes aanpas (Heitink 2002:5). Dat predikante hierdie spanning ervaar, blyk duidelik uit verslae en navorsing wat wêreldwyd gedoen word. Mens sou kon aanvoer dat die predikantekorps in 'n krisis verkeer. Heitink (2002:255) praat van “*een overbodig beroep*”. Hierdie krisis, en wat daaraan gedoen kan en behoort te word, is die motief vir hierdie artikel. Om by hierdie doelstelling uit te kom word die probleem eerstens as volg geformuleer:

Probleemstelling. As gevolg van gebrekkige pastorale versorging van die predikantekorps van die NG Kerk deur die kerkverband, is predikante dikwels op hulleself aangewese en ervaar meermale alleenheid. As gevolg van ontwikkelings in die samelewing en die kerk beweeg hulle ook al meer op die periferie van mense se lewens en die samelewing. Dit het tot gevolg dat daar by predikante 'n vervreemding van hulle roeping bestaan en onsekerheid heers oor hoe hulle daardie roeping in bepaalde omstandighede en in bepaalde kontekste moet uitleef.

Uit hierdie probleemstelling word die volgende hipotese geformuleer as 'n wyse om die probleem te bestuur:

Wanneer die kerkverband pastors *pastorum* aanstel as 'n noodsaaklike onderdeel van 'n omvattende benadering tot die pastorale versorging van die predikant, sal predikante met nuwe selfvertroue, meer bekwaamheid en groter gesag hulle roeping uitlewe.

Met hierdie probleemstelling en hipotese word die probleem aangepak rondom die vraagstelling “Wie doen wat, ten opsigte van wie, waar, wanneer, waarom en hoe?” (Heitink 1993:154).

Die artikel gaan eerstens die krisis waarin die predikantekorps verkeer beskryf, daarna sal 'n profiel van die predikant geteken word. Die rol van die kerkverband sal aangetoon word en laastens word gelet op die rol van die *pastor pastorum*.

2. DIE PREDIKANTEKORPS VERKEER IN 'N KRISIS

2.1 Die oppervlaktestruktuur van die probleem

Met oppervlaktestruktuur word bedoel: dit wat waargeneem word as predikante se gedrag dopgehou word en na hulle uitlatings geluister word. Die krisis van die predikantekorps word veral waargeneem in die voorkoms van stres en uitbranding onder predikante.

2.1.1 Stres

Stres is 'n verskynsel wat nie beperk is tot die NG Kerk, of predikante in die sogenaamde hoofstroomkerke, of selfs tot die kerk in Suid-Afrika nie. In Nederland (<http://www.kerkweb.org.nl> 2000) is 'n studie onder 'n groep van 275 predikante gedoen. Van die groep was 29 vrouens. Binne vyf jaar het 15 die bediening verlaat en in die volgende vyf jaar het nog 10 hulle gevolg. Onder die mans het die grootste uitvalgroep in die derde vyfjaarperiode voorgekom. Die meeste dui probleme aan as oorsaak vir diensverlating. Die tweede meeste voer 'n behoefte aan variasie en spesialisasie aan. Krakower (2002) toon aan dat die lewenspad vol slaggate is en dat diegene wat lede is van godsdienstige instellings die luuksheid het van 'n voltydse geestelike leier, sielkundige gids en lewensnavigator. Wie sien egter om na laasgenoemde as hulle in daardie slaggate val? Dikwels is die mense wat dit die nodigste het diegene wat dit die minste ontvang en dit is die predikant. In Australië (Mark 2002) het navorsing getoon dat 53% van predikante dit oorweeg om die bediening te verlaat, omdat die druk te groot is. Sowat 38% is oorweldig deur die kompleksiteit van die bediening en die omvang van eise om pastorale versorging wat hulle elke dag in die oë moet kyk.

Die literatuur bied baie stof oor die redes vir die krisis waarin die lede van die predikantekorps hulle bevind. Pappas (1995:9) onderskei die oorsake van stres onder predikante as intrapersoonlik, interpersoonlik, rolverwant, gemeenteverwant en 'n veranderende omgewing.

2.1.2 Uitbranding

Uitbranding is die tweede baie sigbare probleem by predikante en is baie nou verwant aan stres. Uitbranding is die gevolg van chroniese stres wanneer 'n persoon, soos 'n predikant, sy kapasiteit om te luister en om te gee oorskry (Oswald 1998:58). Uitbranding lei tot fisiese en emosionele uitputting, sinisme, ontnugtering en self-depresiasie. Swart (2001:94) het bevind dat 'n verskeidenheid faktore bydra tot predikante se uitbranding; onder andere die sosiale konteks van die gemeente, persoonlikheid van die predikant, kwalitatiewe en kwantitatiewe werksoorlading, tyddruk, onvoldoende persoonlike, interpersoonlike en bestuursvaardighede, onduidelike rolbeskrywings en rolverwagting, min terugvoer en sigbare resultate, min skeiding tussen werk, private en gesinslewe, min kontrole,

beheer, outonomie, deelname in en seggenskap oor besluite, lae mobiliteit, min geleentede vir rus en ontspanning, asook eise wat bestaande hulpbronne en ondersteuning oorskry. Die negatiewe effek van hierdie aspekte het 'n uitwerking op predikante se welsyn en die kwaliteit van werk wat hulle lewer. Dit het verder 'n direkte impak op die mense met wie hulle in gemeentes werk.

Bisschoff en Schoeman (2000 en 2003) toon aan dat 41% van leraars in die kerk langer as 10 jaar in hulle huidige gemeentes is, terwyl meeste aandui dat 10 jaar die maksimum tydperk is wat 'n leraar in 'n gemeente behoort te wees. Dit korrespondeer met Swart (2001:95) se bevinding dat 'n gebrek aan horisontale mobiliteit 'n groot bydraende faktor tot uitbranding by predikante is. Dit is egter nie net horisontale mobiliteit wat problematies is nie. In die geval van die predikant is daar geen vertikale mobiliteit nie. By die predikant bring 'n toename in ervaring en 'n horisontale verskuiwing (verhuising van een gemeente na 'n ander) nie 'n vertikale verandering (toename in status) teweeg nie. Dit beteken dat die predikant in hierdie opsig anders is as enige van die professionele beroepe. Waar stres en uitbranding aangedui word as die waarneembare van die problematiek van die predikantekorps, bly dit slegs die simptome van die problematiek.

2.2 Die oorsaak van die probleem

Die oorsake van stres en uitbranding word goed ondervang deur twee begrippe: alleenheid en roepingsonsekerheid, en dit is waarop gefokus word. Wanneer daar dan gevra word hoekom predikante alleen is en roepingsonsekerheid beleef, dan het mens te doen met die aanvraag wat aanbod oorskry (McCormick & Davenport 2003:92; Willimon 1989:31).

2.2.1 *Alleenheid*

Nouwen (1990:xv) sien die predikant as die gewonde geneser, hy of sy moet na sy of haar eie wonde omsien en die van ander gesond maak. Die wonde van die predikant beskryf hy as alleenheid (Nouwen 1990:83–87), persoonlike alleenheid en professionele alleenheid. Persoonlike alleenheid is die pynlikste van menslike wonde. Die mens raak al meer geïsoleer en soek al meer daarna om daarvan te ontsnap. Die predikant moet dit egter as 'n kosbare geskenk sien en dit bewaar. Sy of haar alleenheid openbaar aan hom of

haar 'n innerlike leegheid wat vernietigend kan wees as dit verkeerd verstaan word, maar baie belofte inhou as dit verdra kan word. Dit leer die predikant om nie te veel verwagtings van die wêreld te koester nie en as die predikant sy of haar eie alleenheid kan aanvaar, kan hy of sy 'n diens bied aan die naaste wat nie sy of haar eie lyding verstaan nie. Professionele alleenheid is om op die periferie van mense se lewens te staan en te beleef dat jou impak op ander mense verminder. Die predikant wat so graag die sentrum van ander mense se lewens wil aanraak en verander, staan tevergeefs op die kant en wag vir toelating. Daarby beoefen predikante hulle beroep as professionele persone in isolasie. Die predikante maak feitlik nêrens deel uit van die span van deskundiges wanneer mense se welstand as 'n geheel bespreek word nie. Die belangrike bydrae wat die predikant het om te lewer, word in isolasie gelewer. Wanneer met ander rolspelers in die mediese en hulpwetenskappe in gesprek getree word, word dit allerweë erken dat alle mediese, sosiale en persoonlike probleme ook 'n geestelike dimensie het, tog word die deskundige op daardie gebied feitlik nooit betrek nie.

Die alleenheid van die predikant word in die kerk verder geaksentueer deur die gebrek aan begrip van gemeentes en kerkrade en die afwesigheid van die kerkverband by die predikant. Enige persoon wat dit as sy of haar lewensroeping beskou om predikant te wees moet daagliks hierdie risiko's loop (Nouwen 1990:88) en moet daarom pastoraal versorg word om te voorkom dat hy of sy in die proses ten gronde gaan. Dit is belangrik om die kerkverband bewus te maak van haar verantwoordelikheid teenoor diegene wat sy oplei en beroep en uitstuur om die evangelie te verkondig. Die verantwoordelikheid eindig nie met die toekenning van ampsbevoegdheid nie. Die kerkverband moet beseft dat gelukkige predikante ook gelukkige gemeentes tot gevolg het.

2.2.2 Onsekerheid oor die presiese aard van die predikant se roeping

Peterson (1992:4) gee 'n uiteensetting van wat 'n pastorale roeping is en probeer pastors help om hulle roepingsheiligheid te herwin. Daar is vir hom 'n verskil tussen persoonlike heiligheid en beroepsheiligheid. 'n Opregte skrynwerker is nie verseker van 'n tafel wat se pote ewe lank is nie. Vroom predikante met goeie bedoelings is nie verseker daarvan dat dit hulle beroep sal vorm nie. Dit is moontlik

dat persoonlike heiligheid “coexist alongside vocational idolatries” (Peterson 1992:4).

Hy gaan van die standpunt uit dat die pastor sy werk in baie onvriendelike toestande moet verrig. Dit word begrens deur ’n verbruikersmentaliteit en ’n “*marketing mind-set*”. Vir die gemeentelid is die pastor se roeping een waarin die godsdienstige behoeftes van lidmate op aanvraag bevredig word en uit die pastor se oogpunt moet daardie behoeftes so vinnig en effektief moontlik bevredig word.

Geestelike leierskap word volgens hom heeltemal onderbenut, omdat baie meer aktiwiteite gegenereer word deur die leier as wat daar bronne is om die aktiwiteite te ondersteun. Die volume van die godsdienstigheidsbesigheid oorskry die geestelike kapasiteit van die leiers ver.

Die belang van Peterson se bydrae is dat hy die vraag na die identiteit van die predikant op die tafel plaas. Wat is ’n predikant nou presies? Dit bring die hele kwessie van roeping en loopbaan na vore. Die aanname van die studie is nie dat predikante roepingloos is nie, maar dat die predikant uit die historiese gefundeerdheid en die kontekstuele bepaaldheid van sy lewe en werk, die roeping in die lig van verandering in omstandighede en lewensfase, telkens opnuut moet herontdek en sy plek in die liggaam van Christus onderskei.

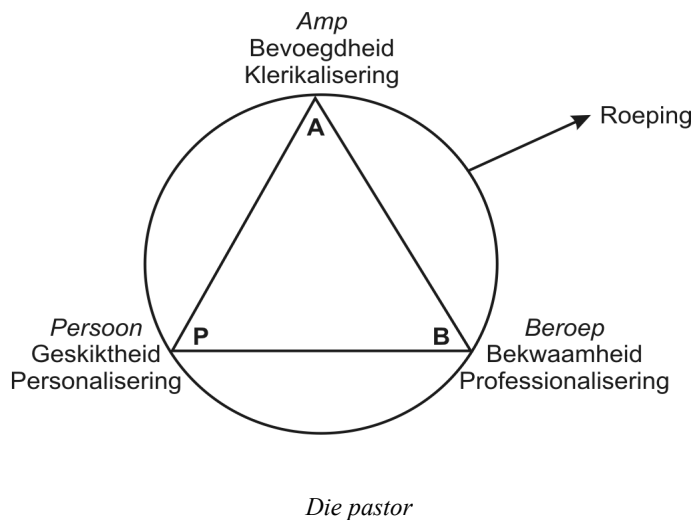
3 DIE PASTOR

Die predikant is die persoon ten opsigte van wie die kerkverband moet optree. Daarom moet rekenskap gegee word van die vraag: Wie is die predikant? Watter benaming is die geskikste om die amp van predikant mee te beskryf? Daar moet onderskei word tussen die aanspreektitel: dominee, en die ampsnaam: predikant. Dominee en pastor is die benamings wat die meeste gebruik word. Die benaming dominee kan as uitgedien beskou word. Dit is afgelei van die Latynse Dominus (heer) en domus (huis). Dit gee aan die pastor ’n verhewe status in die wêreld en pas nie by die Bybelse beeld van dienaar nie (Heitink 2002:14).

Die naam *pastor* is, volgens sommige (Kalthoff 1998:143), die mees gebruikte naam vir die beroep. Vandag het die populariteit van die naam verseker ook met die privatisering, individualisering in die samelewing en die prominensie van hulpverlening in die “Kliniese pastorale vorming” (Heitink 2002:200) te doen. “Hierdie naam dra

meer as funksie. Dit behoort meer so tot die wese van die beroep as ander” (Nel 2004:604). Ook Moe (1995:xii) kies vir die term om gebruik te word vir enige ander term wat ’n persoon aandui wat die geestelike leier is van ’n gemeente. In *A-Z Handleiding* (2007:2) (vide *Die A-Z Handleiding aangaande predikante van die Nederduitse Gereformeerde Kerk* 2007) word só oor die benaming geskryf: “In die beleid is uiteindelik gekies om die naam ‘predikant’ te behou. Daar is wye ooreenstemming dat dit nie die mees beskrywende naam vir hierdie bediening is nie.” Die *Handleiding* maak slegs ’n voorlopige keuse, maar hier word die begrip “pastor” voortaan gebruik.

’n Profieltekening van die pastor word gedoen aan die hand van die skema wat deur Heitink (2002:181) gebruik word. Dié studie doen egter ’n noodsaaklike toevoeging: sy geroepenheid. Die sirkel wat Heitink om die driehoek getrek het om die eenheid en samehang aan te dui, word hier gebruik om die roeping van die pastor mee aan te dui. Roeping is die saak wat die verskillende komponente byeenbring en -hou.

3.1 Roeping

Rondom roeping kan veel geskryf word. 'n Mens kan dit indeel in die Goddelike kant van die roeping waar gefokus word op die Een wat roep en op die menslike kant, waar die fokus dan val op die reaksie van die geroepene op die roepstem van God. Hier word slegs enkele opmerkings oor laasgenoemde gemaak.

Rulla, Imoda en Ridick (1988:6) gaan na die stel van sekere teologiese uitgangspunte voort om sekere psigologiese uitgangspunte te stel. Hy werk met die ideale self wat bewustelik is en die werklike self wat bewustelik of onbewustelik kan wees. Dit gaan oor wat 'n individu begeer om te wees en wat hy of sy in werklikheid is. Die hoofinhoud van hierdie struktuur is waardes, houdings en behoeftes.

- Waardes: Die ideale vir die lewe wat die persoon wil lewe.
- Houdings: 'n Geneigdheid tot aksie maar meer spesifiek as waardes.
- Behoeftes: Moderne sielkunde het ongeveer twintig behoeftes ontwikkel wat fundamenteel is vir die mens, byvoorbeeld affektiewe afhanklikheid, seksualiteit, outonomieit, kennis, ensovoorts. Hierdie behoeftes vind uitdrukking deur houdings (Rulla et al 1988:9).

Sommige van hierdie behoeftes is in konflik met waardes wat fundamenteel is aan die bediening. Dit laat die moontlikheid dat daar 'n teenstrydigheid kan wees tussen die ware self en die ideale self. Rulla et al (1988:8) onderskei vier tipes van ooreenstemming of teenstrydigheid tussen waardes, houdings en behoeftes.

Sosiale ooreenstemming: Wanneer 'n behoefte in ooreenstemming is met die waardes en houdings van die individu. Dit word sosiaal genoem want die persoon is sosiaal goed aangepas.

Psigologiese ooreenstemming: Die persoon het 'n behoefte wat in ooreenstemming is met sy of haar waardes, maar nie noodwendig met sy of haar houdings nie. Byvoorbeeld die persoon wil graag ander help maar het bewus of onbewus houdings van aggressie of egoïsme. Al is die persoon as gevolg van sy of haar houding dalk sosiaal wanaangepas, is hy of sy psigologies in ooreenstemming.

Psigologiese teenstrydigheid: Die behoefte is nie in ooreenstemming met die waarde of houdings nie. Byvoorbeeld: 'n Persoon het 'n onbewuste behoefte aan hulp van ander. Sy of haar houding

neig in die teenoorgestelde rigting: hy of sy help ander. Die persoon is uiterlik 'n goeie gelowige, maar psigologies teenstrydig.

Sosiale teenstrydigheid: 'n Onbewuste behoefte is nie in ooreenstemming met die waardes van die bediening nie en die houding van die persoon gehoorsaam die behoefte meer as die waardes. Byvoorbeeld: 'n Behoefte aan affektiewe afhanklikheid produseer houdings wat nie in ooreenstemming is met die bediening nie, soos die voortdurende soeke na vriendskap en aanvaarding.

Ooreenstemming en teenstrydigheid bestaan dikwels in dieselfde persoon.

'n Sentrale begrip in Rulla et al (1988:100) se werk is: Selfoortreffende ooreenstemming. Die bediening vereis die oortreffing van die self, aangesien dit 'n uitnodiging is om oortreffende waardes na te jaag waarvan die direkte doel nie self-vervulling is nie.

Teen dié agtergrond moet die volgende vrae gevra word:

- Tree mense tot die bediening toe oor wat hulle bewustelik van hulle self dink, of wat hulle bewustelik wil wees?
- Moet die uitgespreekte motivering waarom persone tot die bediening toetree op gesigswaarde aanvaar word, of moet sekere onbewuste motiverings ook in aanmerking geneem word?
- As die bewuste motivering nie die hele motivering is nie, watter uitwerking het dit op mense wat tot die bediening toetree (intrapysigiese dinamiek)?
- Bestaan hierdie intrapysigiese dinamiek voort in persone wat in die bediening bly?
- Beïnvloed psigodinamiek ook diegene wat die bediening verlaat en die effektiwiteit van persone in die bediening?

Rulla et al (1988:74) se studie het aangetoon dat persone keuses maak op grond van persoonlike ideale en 'n idealistiese beeld van die instelling, eerder as op bewuste kennis van persoonlike eienskappe.

Daar is definitiewe gevare daaraan verbonde om 'n keuse te maak op grond van idealistiese sienings, maar Rulla et al (1988:75) wys daarop dat dit in ooreenstemming is met die roeping tot selfoortreffing wat 'n integrale deel van die bediening is.

Wat die tweede vraag betref, bevind Rulla et al (1988:84,85) dat die motiewe nie op sigwaarde geneem kan word nie. Vir baie

persone is die ideaalbeeld waarvolgens keuses gemaak word, nie geldig nie as gevolg van onbewuste teenstrydighede.

Op die derde vraag bevind Rulla et al (1988:99) dat na vier jaar in die bediening, baie min persone 'n vlak van volwassenheid bereik waarin hulle konflikte kan hanteer. Persoonlike ontwikkeling en bedieningsontwikkeling is nie tweeledig nie, maar interafhanklik.

Baie persone wat tot die bediening toetree, het tekortkominge in hulle persoonlikheid wat, hoewel nie patologies nie, hulle tog kwesbaar maak in hulle motiewe vir die bediening. Hierdie tekortkominge bestaan vóór opleiding en is dikwels onbewus.

Dus: Tekortkominge bly voortbestaan en het 'n invloed op die bediening van die persoon. In die lig van hierdie bevindings maak dit 'n keuringstelsel vir die bediening onontbeerlik.

3.2 Geskiktheid/persoon

Sowel Van Dam (2003:23) as Heitink (1984:372) bespreek die drie kante van die pastor se beroepsidentiteit in die volgorde bevoegdheid, bekwaamheid en geskiktheid. Die volgorde behoort egter te wees geskiktheid, bekwaamheid en bevoegdheid. Die bevoegdheid is die laaste deel van die driehoek wat voltooi word wanneer die kerk 'n student legitimeer wat die teologiese opleiding voltooi het. In 'n sin is die geskiktheid van die pastor die enigste veranderlike van die drie. Alle pastors is ewe bevoeg, het dieselfde (tot nou toe) legitimasie en basiese akademiese kwalifikasies. Alle pastors is egter nie ewe geskik vir die bediening nie. Heitink (1984:372) vat die geskiktheid van 'n pastor saam met die begrippe: introspeksie, selfaanvaarding en deurleefde spiritualiteit.

3.3 BEROEP/BEKWAAMHEID

Die pastor is 'n opgeleide teoloog wat tekste en mense se verhale kan lees en hermeneuties kan integreer.

In die beroep van die pastor word al meer klem geplaas op die deskundigheid van die pastor. Dit is 'n noodsaaklike ontwikkeling wat die weg vir spesialisasie oopmaak. Wanneer hierdie klem egter oorgaan in professionalisering, word die pastor 'n funksionele, en helaas, beperkte deskundige.

3.4 Bevoegdheid

Wanneer oor bevoegdheid gepraat word, kom die amp ter sprake. Daar is min sake in die kerklike lewe waaroor daar soveel onsekerheid bestaan as oor die amp. Dit is egter van kardinale belang om hierdie aspek van die identiteit van die pastor te omskryf.

Vir Van Dam (2004:22) is iemand bevoeg vir die amp as die persoon daartoe gemagtig is. Dit hou die volgende in:

- Die pastor is beroep en verbonde aan 'n amptelike vergadering.
- Die pastor is verbonde aan die gemeenskap van die gelowiges.
- Die pastor moet verstaan wat die simboolfunksie van die amp is.

Indien die skema: persoon, beroep en amp in balans is, kan die profiel van 'n pastor omskryf word as 'n persoon wat geskik, bekwaam en bevoeg is om sy of haar roeping uit te leef.

Die pastor is 'n persoon waar die *wie* hy of sy is, nie geskei kan word van *wat* hy of sy doen nie. Dit dra by, meer as in ander beroepe, tot stres en uitbranding en verhoog die behoefte aan pastorale versorging.

4 DIE ROL VAN DIE KERKVERBAND

Die vraag ten opsigte van wie moet opgetree word is nou beantwoord en nou moet gelet word op die “Wie doen wat”-gedeelte van die vraagstelling. Die vraag kan met een woord beantwoord word, die kerkverband, maar het dan verder omskrywing nodig.

Elke pastor en gemeente is, alhoewel selfstandig, ook verbonde aan die NG Kerk en die kerk van Christus as geheel.

Elke pastor in die NG Kerk leef sy of haar roeping uit binne die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel. Dit is belangrik om te onthou dat dit nie die enigste wyse is waarop die kerk bestuur kan word nie en dit ook nie onfeilbaar nie. Die swakhede in die stelsel het veral 'n negatiewe uitwerking op pastore wat in die stelsel 'n buitengewoon belangrike plek gekry het. Hier word aandag gegee aan die diens van die episkope.

4.1 Die diens van die episkope

Hierdie saak kom dikwels nie tot sy reg in die presbiteriaal-sinodale kerkregeringstelsel nie. Onderskeid moet getref word tussen episkope en episkopus.

Louw en Nida (1998:453) beskryf episkope as “the coming of divine power, either for benefit or judgement”. Dit gaan oor die diens van toesig oor ander en is ’n “religious role involving both service and leadership” (Louw & Nida 1998:541).

Episkopus (Louw & Nida 1998:542) word omskryf as “one who serves as a leader in a church”. Die saak van episkope staan Skriftuurlik vas, maar die gestalte daarvan hang af van plek, tyd en omstandighede. In kerke met ’n episkopale karakter berus die episkope by die biskop en het ’n persoonlike karakter, terwyl dit in kerke van die Reformasie ’n korporatiewe karakter het en dikwels aan kommissies opgedra is. Dit dra daartoe by dat hierdie belangrike diens ’n onpersoonlike karakter kry.

Aangesien episkope ’n saak is van toesig oor ander en daar ’n persoon is wat toesig hou, moet die vraag beantwoord word of hierdie toesig altyd in die gestalte van die episkopus moet plaasvind. Brown (1980:322) kom tot die volgende gevolgtrekking: “It is necessary to realize that there can be episkope without an episkopus, and that even in episcopally structured churches not all episkope is in the hands of the episkopoi”.

Die diens van episkope kan dus in die hande ’n persoon wees sonder dat daardie persoon noodwendig ’n episkopus moet wees. Dit is noodsaaklik om die stelsel van korporatiewe episkope in die NG Kerk aan te vul met ’n stelsel van persoonlike episkope.

Die volgende vraag is of hierdie persoonlike episkope ampsdiens moet wees en of daar in die gereformeerde ampsbeskouing plek is vir so ’n figuur.

Daar is min sake waaroor daar soveel onsekerheid in die kerk heers as juis die begrip “amp”. Die ongemaklikheid is wel verstaanbaar as dit gesien word as komende uit die tyd wat Heitink (2002:51) noem: ’n openbare amp in ’n publieke kerk. Die gesagskrisis wat sedert die jare sestig oor die wêreld gespoel het, het ook in die kerk gesag, mag, orde en reg aangetas (Itterzon 1974:7). Lekkerkerker, soos aangehaal in Nel (1982:16), wys daarop dat daar in die vernuwingssteologie geen belangstelling is in prediking, erediens, gebed, amp en sakramente nie.

Die feit is egter dat die pastor 'n ampsdraer is, wat al sy of haar werk as ampswerk doen, daarom maak dit logies sin dat die pastor ook op amptelike wyse versorg word. Volgens die gereformeerde ampsbeskouing is die ouderling die aangewese persoon wat ook na die pastor moet omsien. Plomp (1967:29) meen dat daar gevalle is waar die ouderling, as bievader, laaste in aanmerking kom as hulp vir die pastor. Die ouderling is dus nie die bes aangewese persoon om die pastor pastoraal te versorg nie. Daar sal dus na 'n ander ampsdraer gesoek moet word om hierdie taak te verrig en daarvoor moet gesoek word na 'n ander pastor of dan eerder 'n pastor wat amptelik afgesonder moet word om dit te doen. Dit sal op sy beurt weer 'n uitbreiding van die ampte in die kerk noodsaak.

Calvyn het sekerlik die grootste invloed uitgeoefen op die gereformeerde ampsbeskouing. Naas die buitengewone ampte, apostels, profete en evangeliste, onderskei Calvyn dan ook die gewone ampte van herder en leraar wat die kerk nie mag mis nie. Hy is egter van mening dat God die buitengewone ampte weer kan opwek as omstandighede dit noodsaak (Calvyn in Sizoo sa:deel 3:59). Dit is duidelik dat Calvyn wel ruimte laat vir die verruiming van die ampte in 'n kerk. Denkers uit die Reformasie beskou nie die aantal ampte as prinsipieel geslote nie, maar huldig die standpunt dat daar soveel ampte moet wees as wat noodsaaklik is vir die opbou van die gemeente (Dicks 2002:37). Die vraagstelling na die aantal ampte, het dit nie ten doel om die drievoudige amp te probeer afskaf nie. Daar moet eerder gekyk word na reformasie binne die ampte en moontlike aanvulling van ampte.

Die rol van die kerkverband is dus om te voorsien in die behoefte aan 'n stelsel van persoonlike episkope.

5 PASTORAAT EN PASTOR PASTORUM

Binne die raamwerk van die vraag “Wie doen wat, ten opsigte van wie, waar, wanneer, waarom en hoe?”, val hierdie die saak van die pastor pastorum binne die vraag “Hoe versorg die kerkverband pastors pastoraal?”

5.1 Pastoraat

Die pastorale versorging van pastors is die totale kompleks van aktiwiteite van die hele kerk om deur middel van 'n persoonlike *Die pastor pastorum in die pastorale versorging*

epis-kope (dus amptelik) en op herderlike wyse, die evangelie aan die pastor te kommunikeer in al die fasette van sy of haar menswees en met die gebruik van alle moontlike hulpmiddels om die pastor van die groot ontferming van God te verseker (Rom 12:1, 2 Kor 4:1), sodat die pastor met nuwe selfvertroue (identiteitsekerheid), gesag (ampsekerheid) en kompetensie (beroepsekerheid) sy of haar roeping uitleef.

5.2 Pastor pastorum

Hierdie taak behoort deur 'n ampsdraer verrig te word wat die pastor pastorum heet. Die term kom uit die episkopale tradisie waar die pastorale versorging van pastors van vroeg 'n funksie van die biskop was. In gereformeerde kringe is daar dikwels na die saak gekyk, maar dit stuit telkens op skynbaar onoorkomelike probleme. Kaptein (1966:122) wys op die volgende:

- Gebrekkige strukture. Die pastoraat aan pastors in gereformeerde kringe word bedryf vanuit dieselfde stelsel waarbinne die pastor worstel.
- Die religieuse rede. Binne 'n bepaalde wêreldbeeld is die pastor 'n gewyde persoon met 'n sekere onaantasbaarheid en onfeilbaarheid. Die pastor kan hom- of haarself net handhaaf as daardie onfeilbaarheid bly bestaan. Om dit te kan doen moet die pastor hom of haar verset teen die stelling dat hy of sy pastorale versorging nodig het.
- Die psigologiese rede. Die pastor voel bedreig en onseker. Diep binnekant voel hy of sy dat die werk nie goed genoeg nie. Die pastor durf dit nie beken nie, en dan soek hy sy (of sy haar) krag in onaantasbaarheid en onfeilbaarheid (Kaptein 1966:123)

Die saak is egter so belangrik dat die kerk nie kan bly vassteek by skynbaar onoorkomelike probleme nie. Daarom word daar eerder gelet op die eienskappe en funksionering van die pastor pastorum.

5.2.1 *Eienskappe van die pastor pastorum*

In gereformeerde kringe is die volgende uitgelig as eienskappe van die pastor pastorum.

In die eerste plek moet dit 'n boplaaslike figuur wees (maw 'n persoon nie uit die onmiddellike omgewing nie). Dit kan nie maar net die pastor loci wees met ekstra verpligtinge nie. Die persoon moet vrygestel wees van alle werk wat bo die van basispastor uitgaan (Van Dam 2004:194).

Dit moet 'n persoon wees bekleed met egte kerklike gesag (Heitink 2002:288; Kronenburg 2003:21). Die pastor pastorum sal benewens die geskiktheid en bekwaamheid, die bevoegdheid moet hê om na ander pastors te gaan. Vir die inkleding van hierdie amp sal pastorale inisiatief van die grootste belang wees.

Daar is breë konsensus dit 'n *senior pastor* is wat in die pos aangestel moet word. Dit beteken senior in ervaring en nie noodwendig in kwalifikasie nie, maar tog begenadig met die ware biskoplike gees (Kronenburg 2003:21). Mens sou uit die aard van die saak hier nie na 'n proponent of baie jong pastor wil kyk nie, maar ook nie die gewilde gebruik van die kerk wil volg om 'n emeritus te gebruik wat nog wil werk nie.

Die pastor pastorum sal 'n persoon moet wees, wat werklik as 'n *vertroueling* beskou kan word, maar moet ook in die beste sin van die woord 'n pastorale leier wees; in Heitink se woorde: 'n "*team-leider*" (Heitink 2002:288).

Die persoon wat aangewys word as pastor pastorum sal ook *spesifieke opleiding* daarvoor moet ontvang. Skoling in geestelike begeleiding en die tegniek van narratiewe pastoraat sal hieronder val.

5.2.2 Die funksionering van die pastor pastorum

Die pastor pastorum sal 'n herder-leier moet wees. Ten spyte van die ongewildheid van die herder-metafoor vandag sal die pastor pastorum nie anders kan as om dit te wees nie. Die fout moet egter nie weer gemaak word om van 'n metafoor 'n stuk teologie te maak nie.

Die implikasies van die herder-metafoor vir die werk van die pastor pastorum is onder meer:

a) Die pastor pastorum moet 'n denkende herder/leier wees.

Om 'n herder-leier te wees is om op 'n geïntegreerde wyse leier te wees met kop en hand en hart. Dit is 'n manier van dink en doen (McCormick & Davenport 2003:5).

Die manier van dink is om vooruit te dink. Skape beskik nie oor daardie kapasiteit nie en baie mense gebruik nie hulle kapasiteit om vooruit te dink nie. Die lewensomstandighede van baie mense dwing hulle om te konsentreer op die dag-tot-dag-oorlewing. Dit is iets wat tipies is van mense wat aan stres en uitbranding lei en dit is reeds aangetoon dat pastors dit as 'n groot probleem ervaar. Die pastor pastorum kan in hierdie geval die pastor tot groot hulp wees indien hy of sy vir die pastor perspektiewe op die toekoms kan open.

b) Die bediening van die pastor pastorum is 'n persoonlike bediening.

Seker die belangrikste wat die pastor pastorum as herder-leier na die kerk toe kan bring, is dat dit 'n high touch-vorm (McCormick & Davenport 2003:7) van leierskap is. Dit is in teenstelling met die onpersoonlike kommissiestruktuur wat tans, al is dit onder ander name, steeds in die kerk gebruik word. Wat die pastors in die kerk nodig het, is nie nuusbriewe en memorandum nie, maar iemand wat soos 'n herder in die veld kan beweeg en modelleer en begelei.

c) Die pastor pastorum sien sake uit die perspektief van die ander pastor.

Die pastor pastorum moet ook oor die vermoë beskik om vanuit die ander pastor se perspektief te kan dink en sake vanuit daardie perspektief te kan insien. Mens sou dit ook as empatiese luister kon beskryf. Vir die pastor pastorum beteken dit dat hy of sy geleenthede moet skep vir 'n tweede kans. In die bedryfswêreld, soos in die kerk, is die druk op mense van tweërlei aard. Eerstens die druk om nie te misluk nie en tweedens die druk om wel te slaag. Die twee is nie noodwendig dieselfde nie. 'n Atleet wat sy wedloop wen het nie misluk nie, maar dalk ook nie geslaag nie, deur nie 'n rekord te breek nie. Elke pastor misluk dikwels in sy of haar persoonlike en professionele lewe.

d) Die styl van die pastor *pastorum* is belangrik.

Die styl waarin die pastor *pastorum* sy of haar werk gaan doen, is ook belangrik. In terme van die metafoor kan dit gekontrasteer word met dié van die moderne beeswagter. Wanneer beeste aangejaag word, word daar gewoonlik geskree, swepe geklap, met kluite gegooi en selfs van elektriese prikkels gebruik gemaak. Alexander en Alexander (1986:93) wys daarop dat die herder dikwels skape én bokke gehad het. Die bokke is aangedryf en die skape gelei. Die taal wat Psalm 23 en Joh 10 praat, is die taal van skape en nie van bokke of van beeste nie. In plaas van aandrywing, word eerder van bekendheid en intimiteit gebruik gemaak. In plaas van swepe, stemme. Stemme word oor tyd meer effektief want "... familiarity breeds not contempt but a healthy leader-follower relationship" (McCormick & Davenport 2003:33).

e) Dit is 'n lae tegnologiebediening.

Tesame met die persoonlike bediening van die pastor *pastorum* wat bo aangedui is, gee McCormick & Davenport (2003:60) nog 'n perspektief op die werk van die herder-leier en dit is dat dit 'n lae tegnologiebediening is. Die bedoeling is nie dat die pastor *pastorum* geensins van die moderne tegnologie gebruik moet maak nie, intendeel. Daar moet egter kennis geneem word van Moe (1995:64) wat die rekenaar onder die verslawing van die pastor tel. Vir die pastor word die rekenaar die plek waar hy of sy bevele kan uitreik en dit onmiddellik en sonder teenspraak uitgevoer word. Die rekenaar is 'n plek waar moeilike lidmate nie aandag vereis nie. Weereens kan die rekenaar en ander tegnologie, wonderlike hulpmiddels in die hande van die pastor *pastorum* wees, mits hy of sy bewus is van die beperkings daaraan verbonde.

f) Die pastor *pastorum* werk met 'n bepaalde ritme.

Die pastor *pastorum* sal 'n persoon moet wees wat in sy of haar styl met 'n bepaalde ritme kan werk. Dit is die balans tussen vooruit wees en die regte pad te soek en tussen die kudde te wees vir bemoediging. Die pastor *pastorum* wat net visioenêr is, kan kontak met die pastors onder sy of haar toesig verloor en minder effektief wees. Die vooruit dink is essensieel vir die pastor *pastorum*, maar dit mag nooit ten koste wees nie van wat Van der Meulen (2004:55)

noem: om te bly staan by dit wat bedroef maak. Afhangende van die geografiese gebied, is sinodale afgrensing die wydste wenslike beskrywing van die omvang van 'n pastor pastorum se verantwoordelikheid. Groter sinodes sal dus vir meer pastors pastorum voorsiening moet maak.

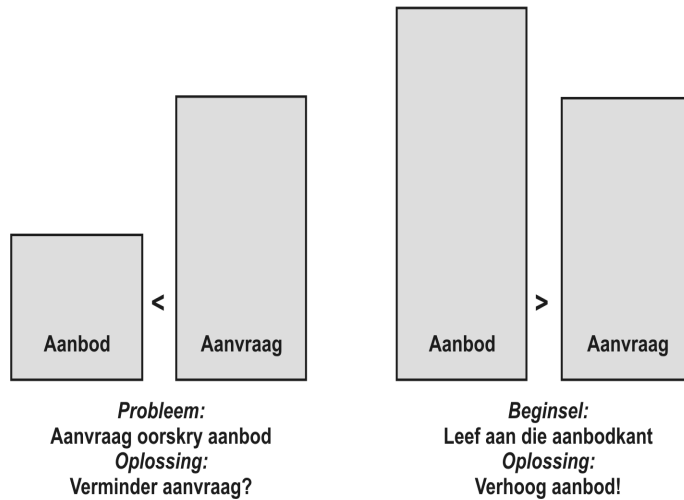
g) Die pastor pastorum neem pastorale inisiatief.

Uitbranding is een van die sake waarmee die pastor pastorum gereeld te doen gaan kry. Willimon (1989:25) meen dat uitbranding eerder die gevolg van 'n gebrek aan betekenis is as 'n gebrek aan energie. Diegene wat aan depressie en uitbranding ly, het 'n geweldige behoefte aan ondersteuning en begeleiding deur die kerk het, maar beskik dikwels nie oor die vermoë of wil om dit te verbaliseer nie en kan daarom ook nie met kreatiewe oplossings kom nie. Dit vergoed van die pastor om die deur oop te maak na so 'n persoon se binneste. Die pastor pastorum sal nog meer van hierdie moed aan die dag moet lê om die deur na pastors oop te maak en hulle nie om die pyn heen lei nie maar deur die pyn na nuwe sin. Die onderskeid tussen beraad en pastoraat bestaan onder meer daarin dat kliënte na beraders toe gaan, maar pastors na lidmate. Daardie onderskeid sal streng gehandhaaf moet word in die taakoms krywing van die pastor pastorum. Dit kan nie soos in die geval van Nederland 'n vrywillige saak wees nie. Die kantoor van die pastor pastorum kan nie maar net 'n adres wees in geval van nood nie, maar daar sal inisiatiefnemende aksie vanuit daardie adres moet uitgaan.

h) Aanbod en aanvraag.

Die pastor pastorum moet pastors leer om uit die aanbodkant te leef en nie die aanvraagkant nie. McCormick & Davenport (2003:89) maak die stelling dat mense se lewens beheer word deur aanvraag en nie aanbod nie. Die afleiding kan dan ook gemaak word dat die mens se beker nooit oorloop soos s'n in Psalm 23 nie. Wanneer "my beker loop oor" saamgelees word met: "ek kom niks kort nie" beteken dit in terme van die onderwerp onder bespreking dat in beide aanvraag en aanbod voorsien is. Die pastor pastorum moet aan pastors 'n beker voorsien wat nie vol gate is en lek nie, ook nie een wat te klein of te groot is nie, maar een wat die denkwyse reflekteer dat in beide aanbod en aanvraag voorsien is. Die fout wat die meeste pastors maak is om die aanvraagkant te probeer bestuur. Die probleem

daarmee is dat steeds net op aanvraag gefokus word. Om aanvraag te probeer bestuur haal ook nie die sleur van die aanvraag uit die lewe nie. Die kuns is nie om die aanvraag te verminder nie, maar om die aanbod te vermeerder.

6 SLOTOPMERKINGS

Die pastor pastorum moet deur 'n bepaalde kerkvergadering verkies word en hy of sy is verantwoordelik aan daardie vergadering. Daardie vergadering moet verkieslik die streeksinode wees, of op die vlak van gekombineerde ringe of streke. Koppeling aan 'n vergadering minder as gekombineerde ringe sal dit finansiële moeilik haalbaar maak, terwyl koppeling aan byvoorbeeld die Algemene Sinode die pastor pastorum se bediening weer te onpersoonlik sal maak.

Die pastor pastorum moet van ander diens vrygestel word en hy of sy moet veral nie administratief oorlaai word nie.

In die kerkordelike hantering van die pastor pastorum moet daarteen gewaak word dat hy of sy nie weer 'n hiërargiese biskop met 'n heilsbemiddelende en sakramentele karakter word nie.

Teologiese studente en pastors moet daaraan gewoon gemaak word dat die kerkverband betrokke is by hulle lewens en hulle pastoraal gaan en wil versorg.

BRONNELYS

- A-Z Handleiding aangaande predikante van die Nederduitse Gereformeerde Kerk.* 2007. Pretoria: NG Kerk.
- Alexander, D & Alexander, P. 1986. *The Lion handbook to the Bible*. Kaapstad: Lux Verbi.
- Bisschoff, JH & Schoeman, WJ. 2000. *Kerkspieël 2000. Verslag van die sesde wetenskaplike opname van die NG Kerk.* Pretoria: NG Kerk Uitgewers.
- Bisschoff, JH & Schoeman, WJ. 2003. *Kerkspieël 2003. Verslag van die sewende wetenskaplike opname van die NG Kerk.* Pretoria: NG Kerk Uitgewers.
- Berkhof, H. 1972. Samevattend rapport. Handelingen Synode Nederlands Hervormde Kerk (150-160):138.
- Dicks, NS. 2002. Verbi Dei Minister: 'n teologiese analise en evaluering van die diens van die predikant soos verwoord in die Kerkorde van die NG Kerk, DTh-proefskrif, Stellenbosch, Universiteit Stellenbosch.
- Heitink, G. 1984. *Pastoraat als hulpverlening*. Kampen: Kok.
- Heitink, G. 1993. *Praktische theologie*. Kampen: Kok
- Heitink, G. 2002. *Biografie van de dominee*. Kampen: Ten Have.
- Kalthof, J. 1998. The pastor: God's servant for God's people, in *Church and ministry*, edited by Joerz, JC & McCain, PT. St Louis: The Lutheran Church.
- Kaptein, R. 1966. *De predikant: zijn plaats en zijn taak in een nieuwe wereld*. Amsterdam: Poal en Van Gennep.
- Kerkweb. 2000. *Werk van de predikant is geweldig zwaar*. www.kerkweb.org.nl. Toegang verkry op 30/08/2005.
- Klink, T. 1970. *Pastoraat: een perspectief op het perssoonlijk eigene*. Nijmegen: Dekker en Van de Vegt.
- Louw, J & Nida, E. (ed). 1988. *Greek-English Lexicon*. New York: UBS.

- Krakower, K. 2002. *Clergy in crisis: who ministers to the ministers?* www.mtmfoundation.org/news. Accessed on 29/05/2007.
- Kronenburg, J. 2003. *Epicopus Oecomenicus*. Zoetermeer: Meinema.
- Mark, J. 2002. New research shows pressure on church leaders. www.pastornet.net.au. Accessed on 20/08/2002.
- McCormick, B & Davenport, D. 2003. *Shepherd leadership: wisdom for leaders from Psalm 23*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Moe, AM. 1995. *The pastor's survival manual*. Washington: Alban Institute.
- Nouwen, HJM. 1990. *The wounded healer*. New York: Doubleday.
- Nel, M. 1982. *Jeug en evangelie*. Pretoria : NG Kerkboekhandel.
- Nel, M. 2004. Publieke pastorale leiers: roeping, werwing en keuring. *Verbum et Ecclesia*, 25(2):584–618.
- Oswald, RM. 1998. *Clergy self care*. Washington: Alban Institute.
- Pappas, AG. 1995. *Pastoral stress*. Washington, DC: The Alban Institute.
- Peterson, EH. 1992. *Under the unpredictable plant*. Grand Rapids, Mich: Eerdmans.
- Plomp, J. 1967. *Presbyteriaal-Episkopaal*. Kampen: Kok.
- Rulla, LM, Imoda, F & Ridick, J. 1988. *Psychological structure and vocation*. Rome: Gregorian University Press.
- Sizoo, A. Sa. *Johannes Calvijn institutie of onderwijzing in de Christelike godsdienst*. 3de deel. Delft: Meinema.
- Swart, T. 2001. Aspekte van uitbranding by predikante van die NG Kerk in die Sinode van Suid-Transvaal: enkele empiriese bevindings. *NGTT* 42, (1): 89–101.
- Van Itterson, GP. 1974. *Het kerkelijk amp in geding*. Kampen: Kok.
- Van Dam, G. 2004. *Dichter bij het onuitspreeklijke: over geestelijke begeleiding voor en door pastores*. Baarn: Ten Have.
- Van der Meulen, HC. 2004. *De pastor als reisgenoot: pastoraal-theologiese gedachten over geestelijke begeleiding*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Willimon, WH. 1989. *Clergy and laity burnout*. Nashville: Abingdon Press.